

Groen natuurlijk!

Ideeën voor aanleg en onderhoud van een nieuwe tuin

Beste inwoner van Apeldoorn,

Een groen Apeldoorn begint in onze eigen tuin. Dit handige boekje, gepubliceerd door IVN Apeldoorn, motiveert bewoners van nieuwbouwwoningen om een tuin vol biodiversiteit te ontwikkelen. Een tuin vol planten en bloemen helpt om regenwater beter op te vangen, zorgt voor verkoeling in de zomer en brengt meer dierenleven, zoals bijen en vogels, naar Apeldoorn. Bovendien draagt zo'n tuin bij aan onze inspanningen om de gevolgen van klimaatverandering te beperken. Belangrijk om Apeldoorn leefbaar en gezond te houden voor de toekomst. Dit boekje leidt je op inspirerende wijze naar een tuin waarin het elke dag genieten is. Ik nodig iedereen uit om met dit boekje aan de slag te gaan en zo mee te werken aan een tuin die bijdraagt aan jouw gezondheid, levenskwaliteit en het klimaat.

Met vriendelijke groet,

Danny Huizer

Wethouder Klimaat, Duurzaamheid en de Veluwe

ivn natuur
educatie
Apeldoorn

 Apeldoorn

Lente
in de tuin

Vinca minor
voor het
hongerige
Koolwitje

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Deel 1 - Stap voor stap	7
Stap 1: Wensen	8
Stap 2: Ontdek de plek	11
Stap 3: Het ontwerp	12
Stap 4: Aanleg	23
Stap 5: Onderhoud	26
Deel 2 - Meer informatie en praktische tips	28
Dieren in de tuin	29
Insecten	30
Structuur eerst	31
Compost	32
Water in de tuin	35
Geldzaken	38
Overzicht van leveranciers van biologische, inheemse planten en zaden	40
Interessante websites	41
Colofon	43

Inleiding

Een nieuw huis met een helemaal lege tuin, wat een geweldige start! Er is van alles mogelijk.
Maar waar moet je beginnen?

In deel 1 nemen we je stap voor stap mee naar jouw ideale tuin. Een tuin die ook nog eens bijdraagt aan het verbeteren van het klimaat en de biodiversiteit.

In deel 2 vind je meer informatie, praktische tips, checklists, handleidingen en handige adressen. Ook vind je enkele voorbeeldtuinen die je kunnen inspireren.

Wil je verduidelijking van een onderwerp of vragen stellen aan de auteurs, stuur dan een email aan groennatuurlijk@ivn-apeldoorn.nl

Wij wensen je veel plezier bij het ontwerpen van jouw nieuwe tuin.

IVN Apeldoorn,
Dayenne Suurd
Gert Reijnen
Ria Brouwers
Ronald Duin

Deel 1 - Stap voor stap

Bij het ontwerpen van een tuin zijn er drie belangrijke zaken om rekening mee te houden:

1. Jouw wensen: wat moet er allemaal in je tuin gebeuren en wat is daarvoor de juiste plek;
2. De ligging van je tuin: waar is zon en schaduw, welke soort bodem etc.
3. Hoeveel geld je wilt besteden

Dus daar beginnen we mee. Daarna we vertellen je waar je op moet letten bij de inrichting en de keuze van de beplanting.

**“Bij het ontwerpen van
een tuin zijn er drie
belangrijke zaken om
rekening mee te houden”**

Stap 1: Wensen

Maak eens een wensenlijst wat er allemaal in je tuin moet gebeuren en een plek moet vinden. Pak een vel papier en laat je gedachten de vrije loop. Doe dit samen met je partner en je kinderen. Het is immers een huis waar je samen in woont. Leg het daarna weg en kijk er af en toe nog eens naar om aan te vullen en aan te scherpen. Hieronder wat vragen die je daarbij helpen:

- Wat voor soort tuin vind je mooi: modern en strak of uitbundig met veel kleur, heel rustig meditatief en ingetogen, veel ruimte voor je kinderen of de hond, is er een bepaald land dat je inspireert;
- Wat ga je zelf in je tuin doen: vind je het lekker om iedere dag/regelmatig erin bezig te zijn of juist zo min mogelijk, spelen de kinderen en kleinkinderen er, wil je er ook een stukje moestuin in, lange tijd met een boek zitten lezen, met vrienden en hun kinderen barbecueën, lange maaltijden aan een grote tafel etc. etc.;
- Wat moet er allemaal in passen: een plek voor afvalcontainers en hoeveel dan, staat er een schuurtje of overkapping, komt er een droogmolen, plek voor je motor of fietsen, misschien zelfs een zwembad of trampoline, speeltoestellen, zandbak, beelden, een vijver, hoeveel zitplekken wil je voor hoeveel mensen, zitjes in zon en schaduw etc.

Lees je antwoorden nog eens terug en maak een samenvatting in een paar zinnen. Een voorbeeld: Ik wil een kleurrijke tuin met vloeiende lijnen, een plekje voor tuinkruiden, een plek voor de droogmolen en een houtberging, 1 zitje tegen het huis in de ochtendzon en een terrasplek met eettafel. De erfafscheiding van ca 1.80 hoog i.v.m. mijn privacy. Niet te veel werk, af en toe het gazon maaien is prima. Het gazon afbakenen met van die randen zodat het gras niet overal inkruipt. Voor het pad te zijner tijd oude klinkertjes maar nu met bestaande tegels.

Wanneer je hier over hebt nagedacht is het goed even je gedachten te verzetten.

Tijd voor de volgende stap: We gaan iets praktisch doen.

Stap 2: Ontdek de plek

Meet je nieuwe tuin zorgvuldig op. Neem een vel papier en noteer alle maten zo precies mogelijk. Je kunt kiezen voor afmetingen in centimeters maar in decimeters is ook prima. Het is handig om hier ruitjespapier voor te gebruiken. Gebruik een makkelijke schaal, bijvoorbeeld 1:50. Dan is 1 cm op papier 50 centimeter in het echt. Waar staat het schuurtje/de overkapping, waar is de erfafscheiding met de burens etc. Laat eventuele standaard paden bij de oplevering nog even weg. Die kun je altijd zelf verplaatsen. Wanneer je klaar bent heb je een plattegrond van je huis en tuin.

Zon en schaduw

Toch ontbreekt er nog iets heel belangrijks: de zon en de schaduw. Teken op je plattegrond met een pijl waar het noorden en zuiden ligt. Dat is handig voor de oriëntatie. Wanneer je de mogelijkheid hebt om regelmatig in je tuin te kijken, houd dan bij hoe de zon schijnt en teken dan de zon- en schaduwlijnen op je tekening. Doe dit om 9.00 uur, om 13.00 uur en om 17.00. Dat is handig om straks de plek voor je droogmolen en zitjes te kunnen bepalen en bij het maken van een beplantingsplan (welke planten, struiken en bomen komen waar te staan). Kun je nog niet regelmatig in je tuin kijken omdat je nieuwe huis nog gebouwd wordt? Maak dan een schatting op basis van de brochure. Daar zal altijd een noord-zuid pijl in staan. In dat geval maak je maar een schaduwlijn, die van 13.00 uur. Besef dat het een schatting is.

Grond

Dan is het zaak om te onderzoeken wat voor grond je tuin heeft. In Apeldoorn is dat meestal een zandbodem. Zand houdt water nauwelijks vast en bevat zeer weinig voeding. Maar nu jij een tuin vanaf het begin gaat aanleggen, kun je de bodem tot een grotere diepte verbeteren. Dat doe je door een organische stof, zoals bladaarde of verschillende soorten compost te mengen met de grond van je tuin. Organische stof houdt water vast en levert langzaam en gelijkmatig voeding af.

Stap 3: Het ontwerp

Nu begint het leuke werk. Je gaat je tuin vormgeven. Bedenk hoeveel ruimte alle onderdelen van je tuin nodig hebben. Hoe groot moet je grasveld worden, hoeveel ruimte neemt je droogmolen in, en hoe groot zijn je containers? Denk ook aan het terraszitje, de eettafel en de vijver als je die wilt. Teken alle onderdelen die je in je tuin wilt op een apart vel. Gebruik dezelfde schaal als je tekeningen. Wees realistisch. Je kunt proberen al je wensen in je tuin te proppen door de afmetingen net wat 'gunstiger' in te schatten. Daarmee houd je jezelf voor de gek. Door nu een eerlijke schatting te maken, kan je beter kiezen wat wel en niet kan.

Alles uitgeknipt? Dan ga je schuiven in je tekening zodat het een leuk en logisch geheel wordt, rekening houdend met zon en schaduw en vast een beetje met logische looproutes. De droogmolen in de zon en niet te ver slepen met zware manden met natte was.

Beplantingsplan

Daarna is het tijd om te kiezen waar, welke planten komen. Hier moet je rekening mee houden:

- De kleurstelling: Houd je van een bonte tuin met veel kleur of houd je meer van iets ingetogener. In het eerste geval kun je alles doen. Bij een meer ingetogen tuin stem je de kleuren op elkaar af. Zodat ze elkaar aanvullen en het toch niet saai wordt.
- Zichtlijnen. Vanuit je woonkamer of keuken wil je leuk de tuin in kijken. Zorg er voor dat je zicht niet geblokkeerd is door een hoge plant of struik pal voor het raam. Maak een doorkijkje met een haagje, struik, boog of pergola, of plaats doorkijk planten zoals de Verbena.
- Variatie in hoogte. Over het algemeen kun je beter lage planten vooraan zetten en hoge planten meer naar achter. Wel is het aantrekkelijk een beetje af te wisselen in hoogte. Dat maakt een tuin spannender. Dat kun je doen door te wisselen met planten, verschillende grassoorten te gebruiken en ook door bijvoorbeeld ergens een bak of heuveltje aan te leggen.
- Ten minste een hoge boom of struik. Voor het beeld is het heel aantrekkelijk ook minstens een boom of hogere struik in je tuin te planten. Die geeft afwisseling en is een natuurlijke rustplek voor vogels en geeft schaduw etc. Kies een soort die past bij de maat van je tuin. Sommige soorten kun je snoeien om ze in toom te houden. Soorten als Kardinaalsmuts, Lijsterbes en Sporkehout passen goed in een stadstuin.

Combineren van deze planten zorgt het hele jaar voor een kleurrijke tuin.

Vaste planten

1. **Stachys officinalis**. Betonie. 50-60cm. Paars. Halfschaduw, zon. *

2. **Campanula persicifolia**. Prachtklokje. 50-60cm. Paars. Halfschaduw, zon. *

3. **Persicaria amplexicaulis 'Rosea'**. Duizendknoop. 80-100cm. Lichtroze. Schaduw, halfschaduw, zon. *

4. **Nepeta 'Veluws Blauwtje'**. Kattenkruid. 60-80cm. Lila blauw. Halfschaduw, zon. *

5. **Alchemilla vulgaris**. Vrouwenmantel. 40-60cm. Zachtgeel. Schaduw, halfschaduw. *

6. **Pulsatilla vulgaris**. Wilde manskruid. 40-60cm. Rozerood. Schaduw, halfschaduw, zon. *

7. **Geum 'Mai Tai'**. Nagelkruid. 40-60cm. Zalmkleurig. Schaduw, halfschaduw, zon. *

8. **Geranium macrorrhizum**. Ooievaarsbek. 35-50cm. Schaduw, halfschaduw, zon. *

9. **Chelone obliqua**. Schildpadbloem. 80-100cm. Donkerroze. Schaduw, halfschaduw, zon. *

10. **Euphorbia characias 'Wulfenii'**. Wolfsmelk. 100-120cm. Groengeel. Halfschaduw, zon. *

11. **Aconitum vulparia**. Monnikskap. 80-100cm. Geel. Schaduw, halfschaduw. *

12. Helleborus foetidus. Knikkend Nieskruid. 30-80cm. Groenpurper. Schaduw, halfschaduw. *

13. Aster divaricatus 'Beth'. Aster. 50cm. Roomwit. Halfschaduw, zon. *

14. Polygonatum biflorum. Salomonszegel. 100cm. Crèmewit. Schaduw, halfschaduw. *

15. Viola odorata. Welriekend viooltje. 20cm. Paarsblauw. Schaduw, halfschaduw, zon. *

16. Briza media. Trilgras. 50cm. Groen. Halfschaduw, zon. *

17. Monarda. Bergamotplant. 60-70cm. Halfschaduw, zon. *

18. Baptisia. Valse indigo. 90-130cm. Zon. *

19. Lonicera periclymenum. Wilde kamperfoelie. Klimplant. 4-6m. Roodachtig crèmekleurig. Schaduw, halfschaduw, zon. *

Bloeischema

dec-jan-feb		ma-apr-mei		jun-jul-aug		sept-okt-nov	
12		5		1		3	
22		6		2		4	
24		7		3		9	
30		8		4		13	
34		10		5		17	
		11		9		27	
		12		11		35	
		14		13		37	
		15		15		38	
		16		16		39	
		22		17		40	
		23		18		41	
		24		19			
		25		20			
		26		21			
		27		25			
		28		27			
		29		35			
		30		37			
		31		38			
		32		39			
		33		40			
		36		41			
		41		42			

Struiken

20. Ligustrum vulgare. Wilde liguster. 3-4m. Roomwit. Schaduw, halfschaduw, zon.*

21. Sambucus nigra 'Black Lace'. Vlier. 3m. Lichtroze. Schaduw, halfschaduw. *

22. Curnus mas. Gele Kornoelje . 2-3m. Geel. Schaduw, halfschaduw, zon.*

23. Euonymus europaeus. Kardinaalsmuts. 1,5-2,5m. Roodoranje. Schaduw, halfschaduw, zon.*

24. Corylus avellana. Hazelaar. 2-6m. Geel. Schaduw, halfschaduw, zon. *

Kleine bomen

25. Sorbus aucuparia. Wilde lijsterbes. 4-8m. Roomwit. Rode bessen. Schaduw, halfschaduw, zon. *

26. Prunus Padus. Gewone vogelkers. 5-10m. Wit. Blauwe bessen. Schaduw, halfschaduw.*

27. Frangula alnus. Sporkehout. 3-4m. Geelgroen met blauwe bessen. Schaduw, halfschaduw, zon. *

28. Crataegus monogyna. Eenstijlige meidoorn. 4-8m. Wit. Rode bessen. Schaduw, halfschaduw, zon.*

29. Mespilus germanica. Mispel. 2-4m. Witroze. Goudbruine vruchten. Schaduw, halfschaduw, zon.*

Bollen Plantijd eind september tot eind november

Bolgewassen/stingenplanten

30. Galanthus nivalis. Gewoon sneeuwklokje. 20-30cm. Wit. *

31. Hyacinthoides non-scripta. Wilde hyacint. 20-50cm. Paarsblauw. *

32. Muscari botryoides. Blauwe druifjes. 30cm. *

33. Corydalis solida. Vingerhelmbloem(vogeltje-op-een-kruk) 20-30cm. Lichtpaars rood. *

34. Crocus vernus. Bonte krokus. 40cm. Wit, paars met strepen. *

Eenmalige zaaiplanten voor open plekken tussen vaste planten

Planten die na eenmalig zaaien in het voorjaar, zichzelf lieflijk uitzaaien voor het jaar daarop zonder in de weg te staan of andere vaste planten hinderen.

35. Eschscholzia californica. Slaapmutsje. Zaai vanaf april tot eind mei. 40-60cm. Lichtoranje. Zon. *

36. Myosotis ramossima. Vergeet-me-nietje. Zaai vanaf juni tot eind september. Bloeit het jaar daarop. 40-50cm. Helderblauw. Schaduw, halfschaduw, zon. *

37. Centaurea cyanus. Korenbloem. Zaai vanaf april. 60-70cm. Blauw. Halfschaduw, zon. *

38. Silene dioica. Dagkoekoeksbloem. Zaai in maart of later vanaf juli. 50-60cm. Roze. Schaduw, halfschaduw, zon.*
Zaaiplezier voor elk voorjaar op open plekken of schutting

Zaaiplezier voor elk voorjaar op open plekken of schutting

39. Tropaeolum peregrinum. Kanariekers. Zaaien vanaf april tegen schutting. 100-200cm. Geel. *

40. Ipomoea purpurea. Klimmende winde. Zaai vanaf eind april tegen schutting. 100-200cm. Paars.*

41. Calendula officinalis. Goudsbloem. Zaai vanaf eind april. 40-50cm. Oranje geel. *

42. Papaver somniferum. Slaapbol. Zaai in de lente of herfst voor de vorst. 60-80cm. *

* = trekt insecten en/of vlinders aan.

Tegels, grind of...

Het is logisch dat er in een tuin op sommige plekken verharding als tegels of grind komt. Denk bijvoorbeeld aan de route van de schuur naar de tuindeur en op de plaats van het terras. Je hebt verschillende keuzes. Voor de tuin en het klimaat is het goed als water zoveel mogelijk in de tuin blijft en niet snel wordt afgevoerd naar het riool. Dus is het belangrijk dat ook de verharding enigszins waterdoorlatend is. Daar zijn verschillende opties voor:

- Schors, is een natuurlijk materiaal. Meestal gemaakt van geschilde naaldbomen. De schors moet wel jaarlijks een beetje worden aangevuld. De waterdoorlatendheid is erg goed en het is een goedkoop en natuurlijk materiaal.
- Grind is ook een natuurlijk materiaal. Het meeste komt uit Nederlandse rivieren. Zorg wel dat je natuurlijk grind gebruikt. De waterdoorlatendheid is goed. Besef dat zwart grind warmte lang vasthoudt en zeker in de zomer niet comfortabel is. Grind kun je het beste leggen in zogenaamde grindmatten. Dat zijn matten met een wafelstructuur die voorkomen dat je grind gaat zwerven door de tuin en teveel wegzakt in de bodem. Deze matten zijn beter dan zogenaamd worteldoek. Worteldoek is gemaakt van plastic vezels die uit elkaar vallen en zo en je tuin vervuilen en alsnog wortels en plantjes doorlaten.
- Klinkers worden gemaakt van beton of gebakken klei. Het voordeel (en nadeel) is dat er naden tussen de klinkers blijven. Daar kan water door wegzakken in de bodem. Wanneer je een klinkerpad een beetje bol legt loopt het water mooi je tuin in. Nadeel kan zijn dat er gras en planten tussen de klinkers kan gaan groeien.
- Tegels, meestal gemaakt van beton of natuursteen. Tegels hebben minder naden en dus een slechtere verwerking van regen. Bovendien zijn natuurstenen tegels bij regen en nattigheid erg glad. Op betontegels die in de schaduw liggen verschijnen vaak algen die bij nattigheid ook erg glad worden. Tegels lijken een makkelijke en mooie optie maar zijn minder goed voor je tuin en veiligheid.

Erfafscheiding

Het is fijn wanneer je leuke buren hebt, maar een beetje privacy is ook heel prettig. Dus willen de meeste mensen een afscheiding om de tuin. Check voordat je hiermee aan de slag gaat hoe hoog jouw erfscheiding mag zijn. Meestal is dat maximaal 1.80 mtr hoogte. Je leest dit in het huurcontract of de koopovereenkomst. Soms wordt bij de bouw al een gedeeltelijke erfafscheiding aangebracht. Lees dan goed welke verplichtingen jij daaraan hebt.

Verschillende opties

Ook voor een erfafscheiding zijn er veel verschillende opties van een ouderwetse heg tot de bekende bouwmarktschutting. We bespreken er een paar.

Heg of haag

Voor de natuur is een heg of haag het beste. Die biedt plaats aan allerlei beestjes die weer voedsel zijn voor vogels. Een haag kun je maken van losstaande planten, zoals een beuk of taxus. Die planten kun je in verschillende hoogten kopen. Let op: deze planten groeien langzaam. Het duurt een aantal jaar voordat ze een flinke hoogte hebben. Plant liever geen conifeer of laurier. Dat zijn hele snelle groeiers, maar dijen flink uit en vragen dus ook veel ruimte.

Je kunt ook een haag maken van kleinere boomsoorten. Bijvoorbeeld met een meidoornplanten of leifruitbomen. Leibomen zijn bomen die je vrij plat snoeit en ondersteunt met wat ijzerdraden. Ze zijn minder dicht begroeid dan een haag en je hebt wel je eigen fruit.

Raamwerk met planten

Wil je het snel dicht hebben, maak dan een raamwerk en plant er klimop of klimhortensia langs. Let op dit zijn snelle groeiers en je moet ze jaarlijks 1-2 keer knippen. Vogels, bijen en insecten zijn er gek op want die vinden er nestgelegenheid en voedsel. Dat raamwerk kun je kopen in de bouwmarkt of tuincentrum. Of je koopt een stuk wapeningsmat bij de bouwmaterialenhandel en je bent veel voordeliger uit.

De schutting.

Die vind je in allerlei kwaliteiten en vormen. Wanneer je een schutting plaatst zorg dan dat er aan de onderkant op een paar plekken een opening van ca 15x15 cm inzit. Daar kan de egel door op zijn avondrondje.

“Maak je schutting groener door er een bloembak, nestkast of insectenhotel aan te hangen”

Stap 4: Aanleg

Structuur eerst

Na alle plannenmakerij is het nu tijd om in je tuin aan de gang te gaan. Je begint met het aanleggen van de structuren: het pad, het terras, het plekje voor de containers en de droogmolen etc. Leg die aan zoals je bedacht hebt. Doe dit in een keer goed: Het is zonde wanneer je bijvoorbeeld een paadje aanlegt zonder goede fundering van een dik zandpakket en na een jaar erachter komt dat er toch wel heel erg veel plantjes en kruiden tussen de naden opkomen.

Een stabiel terras of pad

Wanneer je een terras of pad aanlegt met klinkers of tegels, is het belangrijk het zogenaamde stopzand goed aan te trillen of te stampen. Niets is zo vervelend als een hobbelig stuk waarop alles heen en weer wiebelt. Dat het na verloop wat tijd wat gaat zetten en er verschillletjes ontstaan is logisch en hoort bij een natuurlijke tuin.

Een strak gazon

Een gazon is een heel ander verhaal. Of je nu zaait of zoden legt, zorg dat de grond, het zaaivlak, echt heel goed vlak is. Stamp of rol het goed glad en hark het een paar keer haaks op elkaar goed vlak. Zo haal je alle oneffenheden, kuiltjes en bobbels eruit.

Vind je het vervelend dat er gras tussen de borders gaat groeien, plaats dan een rand om je gazon. Deze kun je van gerecycled rubber kopen op rollen van een meter of vijf of plaats een rand van klinkertjes, staal of een ander materiaal.

Planten op hun plek

Na de structuren komen de planten. Teken eerst met een stokje in de grond waar de planten moeten staan. Zorg er voor dat je per soort minstens 3 of 5 planten bij elkaar plaatst. Op die manier creëer je een mooie dichtheid. Zet de planten nog in hun potjes op de bestemde plek en stop ze daarna pas definitief in de grond. Zo kun je altijd nog een beetje herschikken en kom je tot een passende verdeling.

Zorg ervoor dat de planten nadat ze in de grond zijn gezet voldoende water krijgen. Regent het niet, geef dan minstens 1 keer in de week flink water. Bij boompjes en struiken moet je dat bij droog weer de hele eerste zomer volhouden. Besef dat je nooit tevoren precies kunt plannen hoe alles eruit komt te zien. Sommige planten zullen het beter doen dan andere. Dat is nu eenmaal een gegeven. Ook duurt het even voordat een plant volgroeid is. Gun ze daarom de tijd en herschik zo nodig wat in de herfst.

Fuut

Wip maar wat tegels
d'r uut

Stap 5 Onderhoud

Je tuin is klaar! Maar het werk zit er dan nog niet op. Tijd voor het onderhoud. Het klinkt misschien gek, maar eigenlijk geldt daarvoor: doe zo weinig mogelijk. Tussen de planten zullen al snel allerlei (on)kruidjes opkomen. Dat geeft niet, een bedekte bodem is juist heel goed. Die voorkomt uitdroging en is een plek voor allerlei bodemleven. Wordt het teveel of worden de onkruidjes te hoog, dan trek je er wat uit. Spuit niet met insecticiden of onkruidverdelgers. Daarmee vergiftig je jouw eigen tuin en dood je ook allerlei bodemleven dat onmisbaar is voor een gezonde tuin en vogels, vlinders en anders moois. In een gemiddelde tuin is 1-1,5 uur per week 'rommelen' al voldoende om het netjes bij te houden.

Heb je een gazon, maai het dan niet vaak en niet te kort. Zo heeft het gras altijd voldoende weerstand en biedt het ruimte aan bodemleven. Na een periode van droogte komt het meestal vanzelf weer goed.

**“In een gemiddelde
tuin is 1-1,5 uur per
week ‘rommelen’ al
voldoende om het
netjes bij te houden.”**

Winterklaar

Vaak hoor je mensen over het 'winterklaar' maken van de tuin. Doe dat niet! Veel insecten leggen eitjes in afgestorven plantenstengels. Die komen in het voorjaar uit wanneer het wat warmer wordt. Lekker laten staan dus. In maart of april kun je de oude stengels afknippen en op de composthoop of in de gft-bak stoppen. Laat ook het blad tussen de planten lekker liggen. Dat voorkomt een droge bodem, vormt natuurlijk compost en biedt een schuilplaats aan allerlei bodemleven.

Alleen van het gazon kun je gevallen blad afharken. Dat voorkomt verstikking van het gras.

Tegel onderhoud

Schrob de tegels van je terras en/of pad in het najaar goed schoon. Hiermee verwijder je opkomende algen en voorkom je gladheid in de wintermaanden. Gebruik liever geen hoge drukspuit. Daarmee beschadig je de toplaag van de tegel waardoor deze meer vocht en algen opneemt en eerder stuk gaat. Natuurlijk gebruik je ook hierbij geen chemische schoonmaakmiddelen.

Deel 2

Meer informatie en praktische tips

Dieren in de tuin

Dieren hebben voedsel nodig. En een veilige plek om te leven en zich te verbergen als dat nodig is. Ook hebben ze een plek nodig om zich voort te planten. Je kunt ze helpen door hier rekening mee te houden bij het ontwerpen van je tuin. Welke dieren wil jij graag verwelkomen?

De egel

Als jouw tuin helemaal afgesloten is, dan kunnen egels er niet in. Maak daarom op een paar plekken gaten in je erfscheiding. Dan kunnen de egels in het donker hun rondje lopen om wormen en slakken te eten. Overdag hebben ze een plek nodig om te slapen. Bijvoorbeeld onder een stapel takken en bladeren. Daar krijgen ze ook hun jongen.

Op eenzelfde plek overwinteren groene kikkers als je een vijver hebt. Die vijver is ook nodig voor libellen en waterjuffers. Lees daar meer over op bladzijde 36 over water/waterpartij

Insecten

Veel mensen zijn geen fan van insecten, echter ze zijn onmisbaar in een natuurlijke kringloop. Ze zorgen voor bestuiving van planten en bomen en dienen als voedsel voor vogels. Gelukkig hangen de insecten hotels tegenwoordig overal. Mooi! Maar, de insecten moeten wel eten en zich voortplanten. Daarvoor hebben ze honing nodig voor hun energie en stuifmeel voor de eiwitten. Het beste zijn planten die elk jaar weer bloeien. Vaste planten, struiken en bomen. Want er zijn veel insecten die heel kieskeurig zijn en alleen hun geliefde bloem bezoeken. Ze leven maar zeer kort.

Het insecten hotel wordt gebruikt om eieren te leggen in een mengsel van stuifmeel en honing. De larven komen uit het ei, eten stuifmeel en honing op, verpoppen zich tot het vliegende insect. En dan wacht het insect een jaar lang tot die heerlijke bloem weer bloeit. Let op, 70 % van de wilde bijen maakt hun nest in de bodem! Dus laat die met rust!

**“Een natuurlijke tuin
is een goede plek voor
dieren!”**

Structuur eerst

In Apeldoorn bestaat de bodem van je tuin uit zand. Zand houdt water nauwelijks vast en bevat zeer weinig voeding. Nu je met de tuinaanleg begint, heb je de kans de bodem tot een wat grotere diepte te verbeteren. Dat doe je door het mengen van organische stof, zoals turf of verschillende soorten compost. Organische stof houdt water vast en geeft langzaam en gelijkmatig voeding af.

Graaf voor het planten van een boom of struik een flink gat, minimaal 2 maal zo groot als de wortelkluit. Bij een harde bodem ook flink diep. Vul het plantgat met een mengsel van 2/3 van de uitgegraven grond en 1/3 aanplantgrond of tuincompost.

Is de tuin opgeleverd met zwarte aarde? Bij een laag dunner dan 20 cm kan je het beste tot 20 cm diep spitten en de zwarte grond mengen met het zand. Ligt de oorspronkelijke bodem er nog, spit dan 20 cm diep en meng 40 liter tuincompost met 10 m² zandbodem.

Maak voor de komende jaren zelf groencompost in een compostcontainer. Zo kun je jaarlijks het bodemleven voeden met een nieuw laagje compost. En laat in de winter, zeker tot half maart, afgevallen blad liggen. Moet je toch een deel van de bladeren harken? Maak er dan compost van.

Compost

Als groente en fruit te lang liggen, kleuren ze geel en bruin. Dat is het begin van de biologische afbraak die doorgaat tot de groente en het fruit weer nieuwe plantenvoeding worden. Dat is hoe de natuur 'materialen' hergebruikt. De schimmels en bacteriën die zorgen voor de afbraak van groente, fruit en andere planten zijn al aanwezig in de bodem. Zij "maken" het zwarte korrelige of brokkelige spul dat wij compost noemen. Compost is heel goed is voor planten, bomen en struiken om in te wortelen. Het houdt water vast en geeft (door verdere vertering) langzaam voeding af aan de wortels.

Je eigen compost

In kleinere tuinen kan je het beste een compost container gebruiken. Dat is zo'n rond vat dat naar boven toe iets smaller wordt. Er zit een deksel op en laag aan de zijkant een schuif waardoor je klare compost kunt scheppen. Zet het vat in de schaduw. Gooi er een jaar lang wat fijner groenafval in. Ook gewied onkruid. Liefst zonder zaden. Knip het wat fijner. Geen houtige takken, en geen gekookt spul. Gras geeft slecht verteerbare klonten. Weinig gras goed verdeeld of gemengd kan wel.

Het composteren werkt beter/sneller als je af en toe het materiaal een beetje mengt. Je zult verbaasd zijn hoeveel groenafval je in de compost container kunt gooien. Af en toe een handje korrel- of poederkalk zorgt voor een betere afbraak tot compost. Maar dit hoeft niet. Ook een compoststarter is niet nodig.

In februari of maart haal je de container naar boven en zie je de laagjes verteerde- en nog niet verteerde compost. Hark de niet verteerde compost opzij en verdeel de goed verteerde compost door de tuin. Je merkt dat je bij het verdelen over de tuin de compost nauwelijks ziet. Zo weinig lijkt het. Maar als je bedenkt hoeveel groenafval je in een jaar in de container gooide, dan is dat toch best veel. Verdeel je jarenlang compost over jouw tuin, dan wordt de bodem steeds beter. Veel bodemdierpjes zorgen voor vermengen van de compost door de bodem.

**“Met een goed
gevulde regenton kun
je heel wat planten
bedienen. Om te
beginnen de planten
die in potten staan; zij
drogen het snelst uit
en hebben de minste
mogelijkheden om
zichzelf te helpen.”**

Water in de tuin

Water in de tuin is onmisbaar, anders groeit en bloeit er niks. Maar je moet je planten niet ‘verwennen’ door ze te snel en te veel water te geven. Wanneer ze een beetje droogte ervaren passen ze zich aan door extra wortels te vormen. Laat ze het dus zoveel mogelijk zelf oplossen. Alleen wanneer het langere tijd droog is, moet je uiteraard hulp bieden en ze water geven.

Doe dat spaarzaam en doordacht. Meestal komt het water waarmee we onze tuin sproeien uit de kraan. Dat is kostbaar. Het is namelijk opgepompt grondwater, wat steeds schaarser wordt, of het is oppervlaktewater, dat voor de zuivering energie en chemicaliën vraagt en afvalslib achterlaat.

Water geven en sproeien

Met deze manieren kun je het watergeven beperken.

Even wachten

Bij een warme dag hangen of krullen de bladeren van bomen en planten ter bescherming tegen de felle zon. Hangen de bladeren de volgend nog steeds of zijn ze nog omgekruld, geef dan pas water. Liefst in de vroege ochtend. Overdag watergeven heeft geen zin, dan verdampt het meeste meteen.

Bedek de bodem

Hoe meer de bodem al met planten bedekt is, hoe langer de grond vocht vasthoudt. Je kunt een handje helpen door de bodem met houtsnippers te bedekken, zodat hij minder snel uitdroogt.

Gebruik regenwater

Zijn je dakgoten aangesloten op het riool? Koppel ze af en gebruik water zelf in plaats van het te laten wegstromen in het riool. Bijvoorbeeld door het water op te vangen in een regenton tot de ton vol is. Laat de rest de tuin inlopen. Om daarbij een modderpoel te voorkomen kun je bijvoorbeeld een stukje afgraven en vullen met grind.

TIP!

De gemeente Apeldoorn stimuleert haar inwoners om de regenpijp bij de woning af te koppelen van het riool en stelt een subsidie beschikbaar. Bij jouw nieuwbouwhuis is het regenwater waarschijnlijk al afgekoppeld. Zo niet, vraag de subsidie aan voordat je begint met het afkoppelen. Lees de voorwaarden op: www.apeldoorn.nl/wonen-en-leven/verbouwen-en-milieu/duurzaamheid/subsidie-afkoppelen-regenwater

Geef strategisch water

Wees selectief, besteed niet te veel water aan een grasveld. Verdord gras ziet er minder leuk uit, maar als het weer gaat regenen is het gazon in een mum van tijd weer groen.

Bewust water geven doe je ook door niet een sproeier te gebruiken die voor de helft de tegels nat maakt, maar door planten die het echt nodig hebben heel gericht te begieten. Doe dat niet in de volle zon, dan verdampt het water meteen, voordat het de wortels bereikt. De beste tijd is 's morgens vroeg; als je 's avonds water geeft blijven planten lang nat wat de kans op slakken en schimmelziekten als meeldauw vergroot.

Geef liever in een keer veel water dan telkens een beetje.

Waterpartij

Een waterpartij kan een echte aanwinst voor je tuin zijn. Een vijver waar hoge planten omheen staan lokt dieren jouw kant op; zij komen graag in een diverse tuin met water. Eigenlijk moet de tuin dan niet al te klein zijn, want een vijver vraagt wel wat ruimte om zich heen en je wilt geen onveilige situaties. Bedenk vooraf hoeveel grond er overblijft na het graven van het gat en wat je daar mee gaat doen: een deel van de tuin ophogen, een heuveltje maken, of afvoeren?

Als je aan de slag gaat met een vijver zijn dit dingen waar je op moet letten:

- Leg een schuin aflopende oever aan, zodat insecten makkelijk uit het water kunnen kruipen, bijv. om te zonnen of te vervellen. Moerasplanten gedijen goed in zo'n omgeving, bijen en vlinders gebruiken de aflopende oever om te drinken.
- Maak de vijver diep genoeg. Daarmee voorkom je dat het water in de zomer te heet wordt en insecten (en vissen als je die hebt) sterven.
- Zorg dat het water nooit in verbinding staat met het riool. Rioolwater is zuurstofarm en voedselrijk, waardoor je vijver bij vermenging met rioolwater een algenbroedplek wordt.

Geen plek voor vijver?

In plaats van een vijver kun je ook van een grote bak water, een teil of een metselkuip een leuke waterpartij maken. Plaats de bak, teil of kuip in een kuil in de grond. Breng er een laagje grond in waarin de waterplanten kunnen wortelen. Dit moet voedselarme grond zijn, om de groei van algen af te remmen, dus geen bemeste tuinaarde!

Maak een mengsel van 1/3 deel zanderige tuingrond, 1/3 deel leem, 1/3 deel turfmolm. Leg daarop een laagje grind, dat houdt de bodem en de planten op z'n plaats. Het water in de bak mag leidingwater zijn, of natuurlijk het door je zelf opgevangen regenwater.

Let op:

Realiseer je dat water in bakken, en ook in een kleine vijver, in de winter kan bevriezen. Eventuele dieren overleven dat niet, planten soms wel, maar de waterreservoirs zullen sowieso in het voorjaar een opknapbeurt vragen.

Geldzaken

Een tuin aanleggen kost geld, dat klopt. Gelukkig kun je heel veel zelf doen, zeker met de tips uit dit boekje. Hieronder een aantal geldtips:

Tegels of planten?

Eerst even een eenvoudige vergelijking steen of plant. Een m2 eenvoudige bestrating kost bij de bouwmarkt gemiddeld € 49,50, inclusief worteldoek en ophoogzand. Een m2 beplanting kost bij een biologische plantenkweker ongeveer € 50,00 inclusief een laagje compost. Dat verschil valt mee, zeker wanneer je bedenkt dat je het bij de bouwmarkt zelf moet ophalen en misschien wel een aanhanger moet huren en de biologische kweker gratis thuisbezorgt. In beide gevallen doe je zelf het werk, de arbeid. Maar het kan ook nog goedkoper.

Goedkope planten

Voor planten zijn er veel ruilbeurzen waar je goedkoop stekjes kunt kopen of planten ruilen. Ook kun je misschien wel van vrienden of kennissen stekjes krijgen of een grotere plant scheuren.

Mensen die verhuizen of hun tuin anders inrichten bieden vaak gratis planten, stenen en tegels aan. Op Facebook en marktplaats heb je daar aparte categorieën voor. Dat scheelt veel geld, maar vraagt wel een beetje improviseren en organiseren. Je zult natuurlijk lang niet altijd de planten of stenen krijgen die je het liefst wilt hebben.

Overzicht leveranciers van biologische, inheemse planten en zaden

Sprinklr, leverancier van biologische planten, bollen en zaden www.sprinklr.co

De Hessenhof, biologische kwekerij, www.hessenhof.nl

De Cruydhoeck, webshop voor inheemse planten en zaden, www.cruydhoeck.nl

De Border, kwekerij van kasteel Twickel, veel rozen en mooie voorbeeldtuinen, www.border.nl

De Bolderik, webshop voor zaden van inheemse soorten, www.debolderik.nl

De Boschhoeve, kwekerij, tuin en theeschenkerij in Wolfheze, inspiratiebron, www.boschhoeve.nl

Kwekerij Kleinhof, ecologische vaste planten kwekerij in de Achterhoek, www.kwekerijkleinhof.nl

De Wilde, kwekerij met veel rozensoorten in Zutphen, www.dewilde.nl

Pieterplanten.nl, kwekerij van schaduwplanten, www.pieterplanten.nl

Interessante boeken en websites

Aan de slag voor Insecten: De vlinderstichting, www.vlinderstichting.nl, dun boekje over wat insecten nodig hebben in een tuin met veel afbeeldingen en praktische tips

De Oase Kleine geboorte van een bio diverse tuin: Simon Hureau, www.soulfoodcomics.nl vlot boek in stripvorm over het veranderen van een saaie tuin in een bio diverse, kleurrijke tuin.

www.groei.nl website van vereniging Groei en Bloei met heel veel tips en informatie over tuinen, tuinontwerp, -onderhoud, planten etc. met zelfs complete beplantingsplannen.

www.sprinklr.co website van leverancier van biologisch gekweekte inheemse planten. Met praktische informatie over standplaats, kleur en hoogte.

www.plantenzoeker.velt.nu website met advies welke planten in jouw tuin passen basis op basis van de bodem, lichtinval en vochtigheid.

De eetbare siertuin: Pascal Garde, isbn 978 905615 8705

Droomplanten, Piet Oudolf, isbn 978 9082683646

Rozen zonder zorgen, Florentine van Eeghen, isbn 90 5897 202 x

Wilde planten in eigen tuin, Martin Stevens, isbn 978 90 5615 8699

www.Biotuinwijzer.nl website met informatie en inspiratie over natuurlijk en biologisch tuinieren.

Colofon

Dit boekje is een uitgave van IVN-Apeldoorn.

Tekst: Dayenne Suurd, Gert Reijnen, Ria Brouwers en Ronald Duin

Foto's: Dayenne Suurd, Ria Brouwers, Ronald Duin en Gert Reijnen

Illustraties: Dayenne Suurd, www.kleinparadijs.co

Eindredactie: Eefke Duin - Eef.nu

Vormgeving: Kylie Groenewold – Creators Connect

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door:

Gemeente Apeldoorn

Over de auteurs

Dayenne Suurd is tuinontwerpster en natuurgids in opleiding bij IVN-Apeldoorn. Zij vindt haar inspiratie in de natuur en ontwerpt tuinen met zoveel mogelijk natuurlijke materialen en handgeselecteerde en lokaal gekweekte vaste planten waarin het heerlijk toeven is.

Gert Reijnen tuiniert al 45 jaar op een natuurlijker manier. Gert is natuurgids bij IVN Apeldoorn en is docent van de bomencursus en de plantencursus.

Ria Brouwers is lid van IVN-Apeldoorn. Zij heeft daar verschillende functies bekleed. Nu is zij lid van de redactie van Groenvoer, het kwartaalblad van IVN-Apeldoorn.

Ronald Duin is lid van IVN-Apeldoorn. Hij heeft daar verschillende functies bekleed. Nu is hij docent bij de cursus Natuur & Samenleving en initiator van dit boekje.

